

3. Молибог А.Г. Вопросы научной организации педагогического труда в высшей школе / А.Г. Молибог. – М. : Высш. школа, 1981.
4. Низамов Р.А. Дидактические основы активизации учебной деятельности студентов / Р.А. Низамов. – Казань : КГУ, 1978.
5. Никандров Н.Д. К вопросу о системе организационных форм обучения в высшей школе / Н.Д. Никандров // Вопросы педагогики высшей школы. – Л., 1998.
6. Пидкасистый П.И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении / П.И. Пидкасистый. – М. : Педагогика, 1981 – 187 с.

ЗОРІНА М.О.

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ АКТУАЛЬНОСТІ Й ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

У процесі історичного розвитку суспільство усвідомлювало необхідність діяльності, спрямованої не тільки на запобігання хворобам, а й, перш за все, на збереження, зміцнення і примноження культури безпеки життєдіяльності. Проблема формування культури безпеки життєдіяльності суспільства в цілому і кожного з його представників як профілактичний напрям розвивалася протягом усієї історичної перспективи. Досвідом доведено, що найбільш результативне вирішення цієї проблеми досягається шляхом загальної освіти особистості, від якої залежить принцип і характер її життєдіяльності й суспільства в цілому.

У наш час питання культури безпеки життєдіяльності людини посідають особливе місце, оскільки нова постіндустріальна епоха зумовила не тільки науково-технічний прогрес, але й збільшення кількості небезпек, з якими стикається людство на кожному етапі свого існування. Разом з тим на сучасному етапі для суспільства характерним є низький рівень популяризації культури безпеки життєдіяльності, незважаючи на загальноновизнану цінність здоров'я людини, що є основою безпеки.

Не можна не погодитися з твердженням про те, що формування основ безпечної життєдіяльності закономірно пов'язаний з вихованням культури безпеки життєдіяльності. Цим і зумовлене введення курсу “Основи безпеки життєдіяльності” у вищих навчальних закладах, який ґрунтується на досягненнях сучасної науки та техніки, світової практики збереження життя й здоров'я людей, організаційно-педагогічного та методичного досвіду. Вивчення спеціального курсу дисципліни сприяє не тільки формуванню у студентів – майбутніх фахівців умінь і навичок, необхідних їм для здійснення безпечної життєдіяльності, але й позитивно впливає на виховання в них культури безпеки життєдіяльності. Проте формування культури безпеки життєдіяльності кожної особистості не може обмежуватися лише вивченням певної дисципліни.

Мета статті полягає в обґрунтуванні феномену “культура безпеки життєдіяльності” й виявленні особливостей її формування в процесі професійної підготовки майбутнього фахівця.

Слід відзначити, що відповідно до потреб суспільства в підготовці людини до безпечної життєдіяльності в педагогічній теорії і практиці ведеться пошук шляхів і засобів виховання культури безпеки життєдіяльності.

Науковцями доведено, що освіта і виховання людей у суспільстві мають бути побудованими на засадах культури безпеки як ціннісного феномену, що зумовлює й забезпечує продовження життєдіяльності суспільства в цілому і кожного з його представників. Саме тому, як засвідчує історичний аналіз, виховання в

галузі безпеки життєдіяльності здійснювалося завжди – від моменту народження людини до кінця її життя – батьками та близькими, оточуючими, суспільством, державою, в процесі самовиховання. Але цей процес, як правило, здійснювався стихійно, на основі певних традицій, здебільшого неусвідомлено. Проте нова епоха вимагає формування культури безпеки життєдіяльності кожної особистості на основі застосування наукових підходів та системного включення питань безпеки в освіту, починаючи з ранніх етапів життєдіяльності людини. Саме тому як основу формування культури безпеки життєдіяльності можна визначити процес виховання, навчання та розвитку особистості як цілеспрямовані, спеціально організовані, методично забезпечені процеси. Адже культурна спадщина не відтворюється сама по собі і вимагає свідомого відбору, передачі та засвоєння, що виявляється можливим, оптимальним й ефективним у рамках системи освіти.

Необхідність спеціального цілеспрямованого формування культури безпеки життєдіяльності пов'язана з активною розробкою і впровадженням нових технологій, дедалі більшим техногенним навантаженням на довкілля і людину, появою і поширенням нових видів небезпек: екологічних, інформаційних, релігійних (сектанство), соціальних, військових тощо.

Необхідною умовою досягнення сформованості культури безпеки життєдіяльності людини є, перш за все, на нашу думку, компетентність людей у галузі небезпек і способів захисту від них. Важливими з цієї позиції виявляються освіта і професійна підготовка студентів в умовах вищого навчального закладу, проголошена як мета розвитку кожної особистості безперервна освіта, у процесі якої майбутній фахівець повинен не просто навчатися основ безпеки життєдіяльності, а усвідомити необхідність бути частиною системи безпечної життєдіяльності, виховати в собі культурні основи поведінкової діяльності, тобто сформувати особистісну культуру безпеки життєдіяльності. Повністю погоджуємося з твердженням про те, що багаторазове повторення в різних видах і формах науково аргументованої інформації дає змогу підвищити рівень знань студентів, збільшити їх зацікавленість, створити передумови для сприйняття одержаних даних через особисте “Я” [3, с. 85].

Актуальність проблеми формування основ культури безпеки життєдіяльності зумовлює необхідність визначення й обґрунтування такого складного й багатогранного феномену, як культура безпеки життєдіяльності, що виявляється неможливим без аналізу його складових. Так, культура людини є сама по собі складною структурою, що містить багато елементів, кожний з яких належить до певної сфери діяльності. Аналізуючи поняття “культура безпеки життєдіяльності”, доцільно виходити із загального розуміння культури, осмислення якого може здійснюватися на філософських, культурологічних та педагогічних засадах. Так, аналіз наукової філософської літератури дає змогу стверджувати, що “культура” – це історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, виражений у способах організації життя і діяльності людей, а також матеріальних і духовних цінностей, що створюються ними [1]; “це специфічний засіб організації та розвитку людської життєдіяльності, який представлено в результатах моральної та матеріальної праці, у системі соціальних норм та закладів, у духовних цінностях, у сукупності ставлень людини до природи, до інших людей та до самої себе” [2]. Отже, культура безпосередньо пов'язана з життєдіяльністю людей, є способом, засобом, а також результатом її здійснення.

Поняття “безпеки” стосується всіх сфер діяльності людини, а її забезпечення становить специфічну галузь життєдіяльності людини в цілому. Безпека життєдіяльності – галузь знання та науково-практичної діяльності, спрямованої на вивчення загальних закономірностей виникнення небезпек, їх властивостей, наслідків впливу на організм людини, основ захисту її здоров’я та життя, а також середовища проживання від небезпек. Розроблення й реалізація відповідних засобів і заходів щодо створення й підтримання здорових та безпечних умов життя і діяльності як у повсякденних умовах побуту й виробництва, так і в умовах надзвичайних ситуацій [4, с. 21–22].

Отже, на наш погляд, в основу визначення поняття “культура безпеки життєдіяльності” мають бути покладені: світоглядна основа, система цінностей, створена людством і така, що культивується суспільством протягом її історичного існування; традиції, стійкі правила поведінки членів суспільства, спрямовані на підтримання і продовження життєдіяльності; духовні, інтелектуальні та матеріальні результати діяльності людей у сфері безпеки. На підставі врахування визначених компонентів дефініцію “культура безпеки життєдіяльності” можна визначити як рівень розвитку людини і суспільства, що характеризується значущістю завдання забезпечення безпеки життєдіяльності в системі особистісних і соціальних цінностей, безпечної поведінки в повсякденному житті і в умовах небезпечних та надзвичайних ситуацій, рівнем захищеності від загроз і небезпек в усіх сферах життєдіяльності.

Очевидно, що об’єктом формування культури безпеки життєдіяльності слід розглядати особистість. Адже особливості і якості особистості, що виявляються в повсякденному житті і під впливом небезпек, у надзвичайних ситуаціях, що загрожують продовженню життєдіяльності, є визначальними в тому, щоб не допустити розвитку небезпечних і надзвичайних ситуацій, мінімізувати їх негативні наслідки не тільки для конкретної особистості, але й для суспільства в цілому. Безперечним є і той факт, що безпека поведінки колективів людей, соціальних груп, суспільства в цілому буде залежати від якостей і властивостей людей, котрі входять до їх складу.

Слід відзначити, що поняття “культура безпеки життєдіяльності” представників певної професійної групи (фахівців) має свою специфіку і складається з трьох елементів: культури, професійної культури і специфічних знань, умінь і навичок, що становлять безпеку майбутньої професії, і визначають його сутнісні характеристики. Як самостійний феномен, що відображає процес і результат взаємодій цих трьох компонентів, “культура безпеки життєдіяльності” являє собою сукупність позицій, цінностей і зразків поведінки, що відображає відносини фахівця з професійним простором і містить такий вимір безпеки, який пов’язаний і зумовлений безпосередньо професією (діяльністю).

Специфічність феномену “культура безпеки життєдіяльності фахівця” полягає в тому, що, по-перше, вона є не тільки компонентом загальнолюдської культури, але й компонентом будь-якої професійної культури, навіть такої, котра, на перший погляд, здається абсолютно безпечною, проте не можна забувати про існування аксіоми про потенційну небезпеку будь-якої діяльності. Так, професії типу “людина-людина”, які не пов’язані безпосередньо з такими джерелами небезпеки, як технічні засоби, зумовлені, у свою чергу, соціальними безпеками.

По-друге, культура безпеки життєдіяльності фахівця виступає і як самостійне утворення, як особливий вид професійної культури представників професій, пов'язаних з ризиком для життєдіяльності під час виконання професійних функцій (рятувальники, пожежники, військові тощо).

Формування основ культури безпеки життєдіяльності в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців в умовах вищого навчального закладу передбачає формування та розвиток у студентів умінь і навичок наукового пошуку, оволодіння науковими методами пізнання (аналіз, синтез, порівняння, спостереження, експеримент, моделювання, моніторинг тощо) і способами організації пізнавальної діяльності. Крім знань, умінь і навичок, культура безпеки життєдіяльності включає світоглядні ідеї, моральні та естетичні цінності, інтелектуальний досвід вирішення проблем безпеки, досвід безпечного спілкування в процесі спільного виживання.

Культура безпеки життєдіяльності орієнтована на розвиток і самовизначення особистості, її індивідуальних, духовних, пізнавальних здібностей, самореалізацію в процесі навчання, що передбачає оволодіння студентами системою не тільки наукових знань, але й гуманістичних ідеалів, цінностей, переконань і способів діяльності у надзвичайних ситуаціях природного, техногенного характеру, автономного існування людини в природних умовах, при наданні першої медичної допомоги тощо.

Ефективному формуванню основ культури безпеки життєдіяльності майбутнього фахівця в умовах вищого навчального закладу сприяє: узгодженість (цілей, змісту, методів, темпу тощо) діяльності педагога та студентів щодо формування основ культури безпеки життєдіяльності як особистісної цінності в умовах професійної підготовки; систематичне планування діяльності педагога та студентів з підготовки до використання або уникнення небезпечних і шкідливих чинників життєдіяльності в повсякденному і професійному житті; цілеспрямоване формування мотивації студентів до оволодіння культурою особистої безпеки життєдіяльності; формування ціннісного ставлення до безпечної життєдіяльності і потреби самовиховання культури безпеки життєдіяльності студентів; систематичне відпрацювання з вироблення умінь і навичок безпечної життєдіяльності студентів тощо.

Висновки. Отже, освіта та виховання у сфері безпеки життєдіяльності мають забезпечити формування нового мислення, цілісного знання, практичного вміння, необхідного для прийняття обґрунтованих рішень на рівні людини, сім'ї, суспільства, держави. Культура безпеки життєдіяльності виступає структурним компонентом базової культури особистості і невід'ємною складовою професійної культури кожного майбутнього фахівця, котра не успадковується, а формується, усвідомлюється та прищеплює в процесі професійної підготовки майбутнього фахівця. Культура безпеки життєдіяльності як певний стан розвитку людини, соціальної групи, суспільства, що характеризується ставленням до питань забезпечення безпечного життя та трудової діяльності і, головне, активною практичною діяльністю зі зниження рівня небезпеки, потребує формування протягом життя людини, проте значний період займає процес професійної підготовки в умовах вищого навчального закладу.

Література

1. Социология. Наука об обществе : учеб. пособ. / [под ред. проф. В.П. Андрущенко, проф. Н.И. Горлача]. – Харьков : Институт востоковедения и международных отношений, 1996. – С. 668.
2. Грядовой Д.И. Философия / Д.И. Грядовой. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 367 с.
3. Сущенко Л.П. Теоретичні основи запровадження в навчальний процес в умовах університету знань про здоров'я людини / Л.П. Сущенко // Організація та зміст становлення професійної підготовки в умовах національної системи освіти : зб. наук. праць // Проблеми сучасного мистецтва і культури / [за ред. Г.Є. Гребенюка]. – Х. : Каравела, 1999. – С. 85–94.
4. Дуднікова І.І. Екологія і безпека життєдіяльності / І.І. Дуднікова // Термінологічний словник-довідник / [передм. Ю.С. Шемшученка]. – К. : Вища школа, 2005. – 247 с.

ЗУБЧЕНКО Л.В.

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ПРИ ВИКОРИСТАННІ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ

Принципові зміни в політиці, економіці та соціальному житті нашого суспільства зумовили зростання значущості педагогічної праці, оскільки саме система освіти має забезпечити кожному громадянину нашої країни реальні умови для повноцінного розвитку, підвищення загальнокультурного та професійного рівнів, самовдосконалення й самовиховання.

Серед провідних елементів освіти її стрижнем та визначальною умовою успішного функціонування є підготовка висококваліфікованих спеціалістів [3, с. 3].

Аналіз вимог Болонського процесу в галузі професійно-педагогічної освіти свідчить про необхідність підготовки педагога-творця у всій системі середньої, професійної та вищої освіти. У сучасних умовах творчий педагог – це, перш за все, дослідник, який володіє певними якостями: науковим психолого-педагогічним мисленням, високим рівнем педагогічної майстерності, певною дослідною сміливістю, розвинутою педагогічною інтуїцією, критичним аналізом, потребою в професійному самовихованні й активному використанні передового педагогічного досвіду [4, с. 5].

Не оминув цей процес і фахівців з фізичного виховання, перед якими стоїть нагальна потреба формування педагогічної творчості для подальшої ефектної педагогічної діяльності.

Вирішенню проблем формування творчої особистості студентської молоді у процесі фахової підготовки вчителів фізичного виховання присвячені дослідження О. Ємця, Н. Зубанової, Р. Карпюка, О. Пехоти, А. Цьося, Б. Шияна та інших.

Орієнтації студентів на творчу самореалізацію в майбутній професійній діяльності й визначенню шляхів формування творчої особистості у вищому навчальному закладі присвячені праці О. Абдулліної, М. Віленського, В. Караківського, О. Киричук, Н. Кичук, А. Мудрика, А. Орлова, Л. Подимової, Р. Скульського, Н. Щуркової.

Проблему педагогічної творчості вчителів розглядали В. Андреев, В. Кан-Калик, І. Зязюн, М. Нікандров, М. Поташник, С. Сисоєва.

Сучасні дослідники проблем підготовки вчителів фізичного виховання (О. Демінський, О. Ємець, О. Петунін, Б. Шиян, Ж. Холодов та ін.) відзначають, що головним чинником у процесі становлення студента як майбутнього вчителя є наявність професійних знань, умінь і навичок, якими вони оволодівають під час навчання у вищому навчальному закладі. О. Пехота додає до цього, що ця